

Dawid Mielnik
Wydział Teologii
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Jak postrzegany jest kapłan Pański? Obraz celebransa na podstawie symboliki szat liturgicznych

Słowa kluczowe: szaty liturgiczne, humerał, alba, cingulum, manipularz, stuła, ornat.

Key words: liturgical vestments, amice, alb, cincture, maniple, stole, chasuble.

Wstęp

W liturgii już od początków istnienia chrześcijaństwa wykształcił się zwyczaj zakładania odpowiednich szat podczas służby przy ołtarzu przez kapłanów oraz inne osoby pełniące określone funkcje liturgiczne¹. Stopniowy rozwój kultu eucharystycznego doprowadził z jednej strony do zmian w kroju czy w zewnętrznym wyglądzie szat już wykorzystywanych, a z drugiej do wprowadzenia nowych strojów. Ponadto wykorzystywaniu określonych szat w liturgii towarzyszył rozwój i pogłębianie się ich symbolicznych znaczeń.

Celem niniejszego opracowania jest ukazanie wielopłaszczyznowości symboliki obrazu osoby kapłana sprawującego mszę świętą. Zazwyczaj sprawuje on mszę świętą w określonym stroju liturgicznym. Wydobicie znaczenia symbolicznego różnych szat mszalnych pozwala ujrzeć, w jaki sposób odbierany jest celebrans. Ze względu na bogatsze wyposażenie

Adres/Adresse: dr Dawid Mielnik, Instytut Filozofii, Katedra Historii Starożytnej i Średnio-wiecznej, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Al. Raclawickie 14, 20-950 Lublin, mielnik.dawid@gmail.com.

¹ E. Mateja jest zdania, że początkowo nie znano specjalnych strojów liturgicznych, a przewodniczącego miało wyróżniać tylko miejsce, które zajmował podczas liturgii. Zob. E. Mateja, *Posoborowa odnowa szat liturgicznych*, w: R. Pierskała, R. Pośpiech, *Kultura i sztuka w służbie Eucharystii*, Opole 1997, s.161.

kapłana w tzw. nadzwyczajnej formie rytu rzymskiego, badaniom zostaną poddane szaty wykorzystywane właśnie w tym rycie.

1. Symbolika szat liturgicznych

Celebrans sprawujący mszę świętą zobowiązany jest do nałożenia sześciu elementów stroju liturgicznego: humerału, alby, cingulum, manipularza, stuły oraz ornatu². Szaty te zostaną omówione pod kątem ich nazewnictwa, pochodzenia oraz przypisywanej im symboliki. Bliższe przyjrzenie się szatom liturgicznym we wspomnianych aspektach jest dlatego istotne, że symbolika danej szaty mogła zostać ustalona m.in. na podstawie jej pochodzenia czy samej nazwy.

1.1. Humerał

Humerał jest rodzajem chusty z dwiema długimi nitkami po obu stronach. Kapłan, mający celebrować mszę świętą, wkłada obecnie humerał pod albę na ramiona. Początkowo natomiast były znane dwa sposoby wkładania humerału – pod albo na albę. Etymologicznie sam termin pochodzi od łac. *humeri*, co znaczy: *ramiona*. I zapewne dlatego określono tę chustę tym mianem, że służy ona okrywaniu ramion kapłana. Innym określeniem humerału jest słowo *amictus* wywodzące się od łac. *amicire* (okrywać)³.

Część badaczy wiąże genezę pojawienia się humerału jako chrześcijańskiej szaty liturgicznej ze zwyczajem noszenia przez żydowskich kapłanów efodu⁴. Wydaje się jednak bardziej prawdopodobne, że pierwowzorem humerału jest *focale* – chusta noszona w starożytności przez społeczność rzymską⁵. Ta szata pełniła podwójną rolę – w zimie chroniła przed zimmem, natomiast w lecie – przed potem⁶.

Powodów wprowadzenia tej chusty do liturgii było bardzo wiele. Za jej pomocą zabezpieczano drogie szaty od potu, chroniono kapłana

² W zwyczajnym rycie rzymskim liczba tych elementów została w zasadzie pomniejszona tylko o manipularz. W praktyce kapłani nie używają humerału oraz ograniczają stosowanie cingulum, co jest dopuszczalne ze względu na uzależnienie nakładania tych szat od kroju alby. Przy dużej ilości koncelebransów często nie używa się również ornatu. Oznacza to, że w skrajnym przypadku w zwyczajnym rycie rzymskim liczba szat liturgicznych została zredukowana z sześciu do dwóch – alby i stuły.

³ Zob. K. Konecki, *Pochodzenie i rozwój szat liturgicznych*, w: W. Świerzawski, *Historia liturgii*, *Mysterium Christi* 2, Kraków 2012, s. 65.

⁴ *Humerał*, w: B. Nadolski, *Leksykon liturgii*, Poznań 2006, s. 521.

⁵ Sinka uważa, że humerał wywodzi się z chusty noszonej przez wyższą warstwę społeczeństwa rzymskiego. Zob. T. Sinka, *Symbolika liturgiczna*, Kraków 2005, s. 16.

⁶ Zob. K. Konecki, *Pochodzenie i rozwój*, s. 65.

przed otarciami przez elementy ozdobne stuły czy ornatu oraz zasłanianiu szyję w celu godnego urzeczywistnienia Ofiary Chrystusa. Ponadto humerał służył ochronie przed zimnem, co sprawdzało się w nieogrzewanych, zimnych kościołach. Z tego powodu ta szata liturgiczna jest nazywana niekiedy *custodia vocis* (łac. *strażnik głosu*)⁷. Być może innym powodem wprowadzenia tej chusty do liturgii było usztywnienie górnej części alby, która była zbyt luźna⁸.

Początkowo humerał okrywał przede wszystkim głowę, dopiero później dodatkowo szyję i ramiona⁹. Znany jest nawet zwyczaj nakrywania nim głowy podczas procesji do ołtarza oraz podczas powrotu do zakrystii¹⁰. W miarę rozwoju sztuki sakralnej zaczął być ozdabiany tzw. parurami, które projektowano w taki sposób, by łatwo można było oddzielić je od humerału¹¹.

Symbolika tej szaty liturgicznej jest bardzo bogata. Ze względu na wkładanie humerału na głowę, dopatrywano się w nim przyłbicy zbawienia (zob. Ef 6,17; 1 Tes 5,8) chroniącej przed szatanem. W okrywaniu szyi dostrzegano zabezpieczenie języka od złych rozmów i niepotrzebnych słów, a w przysłonięciu ramion – udzielenie kapłanowi siły potrzebnej do służby Bożej. Innocenty III z kolei widział w humerale nawiązanie do obłoku, który okrywał przybytek żydowski¹². W interpretacji związanej z osobą Jezusa w tej szacie liturgicznej widzi się nawiązanie do chusty, którą zawiązano oczy Zbawiciela podczas biczowania¹³.

1.2. Alba

Alba jest białą suknią, na którą nakłada się pozostałe szaty liturgiczne. Nazwa nawiązuje do koloru tej tuniki i jest skróconą formą łacińskiego wyrażenia *alba vestis* (biała szata). Inną nazwą nawiązującą do materiału, z którego wykonywano albę, jest określenie: *lincea* (łac. *linum* – len). Pozostałymi terminami na oznaczenie tej szaty liturgicznej są wyrazy: *tunica* oraz *camisia*¹⁴.

⁷ Ibidem, s. 66.

⁸ Zob. W. Głowa, *Służba Boża*, Lubaczów 1986, s. 131.

⁹ Zob. *Humerał*, w: P. Krzyżewski, J. Zjawin, *Mały leksykon liturgii*, Poznań 2011, s. 52.

¹⁰ Zob. B. Kosecki, *Humerał*, w: E. Gągiewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 6, Lublin 1993, kol. 1325.

¹¹ Zob. P. Sczaniecki, *Msza po staremu się odprawia*, Kraków 1967, s. 31.

¹² Zob. *Humerał*, w: B. Nadolski, *Leksykon symboli liturgicznych. Per visibilia ad invisibilia*, Kraków 2010, s. 138.

¹³ Zob. P. Paliński, *Liturgia katolicka, czyli wykład świąt, obrzędów i zwyczajów naszego świętego Kościoła*, Poznań 2011, s. 81.

¹⁴ Zob. B. Snela, *Alba*, w: F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 1, Lublin 1989, kol. 291.

Uczeni podają dwie główne propozycje dotyczące pochodzenia liturgicznej alby. Jedna grupa badaczy wskazuje na żydowski *kethonet* koloru białego. Wydaje się jednak bardziej prawdopodobne, że chrześcijańska alba pochodzi z codziennej tuniki rzymskiej noszonej bezpośrednio na ciele. Prostota oraz budowa tej szaty sprawiały, że mogła mieć praktyczne zastosowanie w kulcie liturgicznym¹⁵.

Ze względu na biały kolor alby dopatrywano się w niej symbolu czystości, do której w szczególny sposób jest zobowiązany ten, kto celebruje Eucharystię¹⁶. Białość tej szaty wskazywała także na blask chwały niebieskiej, który stał się udziałem Chrystusa na górze Tabor i po zmartwychwstaniu (zob. Mt 17,1-2; 28,1-3) oraz będzie udziałem zbawionych (zob. Ap 7,9). Ze względu na to, że radość zbawionych jest obrazowana ucztą i godami weselnymi (zob. Mt 26,29) alba uważana jest także za szatę godową¹⁷. Ponieważ alby nosi cała służba liturgiczna, symbolizuje ona również udział wszystkich chrześcijan w kapłaństwie powszechnym¹⁸. Wreszcie alba nawiązuje do szat, w które ubrano Chrystusa podczas Jego procesu w obecności Heroda.

1.3. Cingulum

Cingulum jest rodzajem pasa służącego do przewiązania alby oraz stuły. Etymologia nawiązuje do czasownika: *cingere* oznaczającego opasywać. Na określenie tego elementu liturgicznego używano również terminów: *cinctorium* oraz *balteus*. Pierwszy termin nawiązywał do określenia pasa wojskowego, co sugerowało militarną funkcję kapłana.

Pas w starożytności był nieodłącznym elementem tuniki, stąd używano go do jej przepasania. Kiedy zaadaptowano albę na potrzeby liturgiczne, przyjęto również i pas służący do jej opasania. *Cingulum* umożliwiała zatem dogodniejsze chodzenie dzięki podciągnięciu długiej tuniki¹⁹. Niektórzy badacze zauważają też, że w starożytności panował zwyczaj przepasywania się przy publicznych wystąpieniach²⁰.

Symbolika *cingulum* jest bogata. Ponieważ pas jest nakładany w okolicach bioder, od dawna uchodził on za oznakę wstrzemięźliwości, umiarkowania oraz powściągliwości w zakresie pożądliwości cielesnych. Ze

¹⁵ Zob. A.J. Nowowiejski, *Wykład liturgii Kościoła katolickiego. O środkach rozwinięcia kultu*, t. 2, Warszawa 1902, s. 158.

¹⁶ Zob. W. Głowa, *Służba Boża*, 132.

¹⁷ Zob. *Alba*, w: B. Nadolski, *Leksykon symboli liturgicznych*, s. 62.

¹⁸ Zob. D.Z. Skrok, *Eklezjotwórcza funkcja wystroju wnętrza świątyni w roku liturgicznym*, w: W. Świerżawski, *Rok liturgiczny, Misterium Christi 6*, Kraków 2013, s. 334.

¹⁹ Zob. A.J. Nowowiejski, *Wykład liturgii Kościoła katolickiego*, s. 171, 180.

²⁰ Zob. *Cingulum*, w: P. Krzyżewski, J. Zjawin, *Mały leksykon liturgii*, Poznań 2011, s. 33.

względu na noszenie go podczas podróży był także uważany za symbol czujności i gotowości do niezwłocznego podjęcia dalszej drogi, „stawienia czoła” nieprzewidzianym przeciwnościom itp.²¹ Tekst z J 21 sugerował ponadto znak wpływu Boga na życie człowieka, który jest gotowy podporządkować Mu swe działanie²². Kolor biały pasa przypominał kapłanowi o potrzebie przed Bogiem czystości „serca”²³. Wreszcie w *cingulum* dopatrywano się symbolu powrozów, którymi Chrystus był skneblowany, lub bicia, którym Go uderzano.

1.4. Manipularz

Jest to pas tkaniny koloru ornatu ozdobiony na środku krzyżem²⁴. Manipularz zakłada się na lewe ramię w celu zostawienia pełnej swobody prawej ręce. Etymologiczne to słowo wywodzi się od łac. *manus* – ręka oraz *implare* – wypełniać. Nazwa nawiązuje do starożytnych manipularzy, które z powodu swoich rozmiarów faktycznie zakrywały całą rękę. Innymi stosowanymi na określenie tego elementu liturgicznego terminami są: *mappula*²⁵ oraz *sudarium*.

Wśród badaczy nie ma zgody co do tego, skąd wywodzi się liturgiczny manipularz. Zdaniem części uczonych jego pierwowzorem miałyby być starożytna *mappula*, za pomocą której dawano znak do rozpoczęcia publicznej uroczystości²⁶. Inni wskazują na chustę służącą do ocierania potu, łez i śliny, a także wycierania naczyń liturgicznych²⁷. Przyjmuje się, że w liturgii zaczęto używać tej szaty w IV w. A papieża Sylwestra I uznaje się za tego, który wprowadził ją do liturgii²⁸. Od 1967 r., po reformie liturgicznej Soboru Watykańskiego II, używanie manipularza jest fakultatywne.

Symbolika manipularza skupia się wokół trudów kapłana i owoców, które prezbiter zdobywa, pełniąc dobre uczynki. Manipularz przypomina też celebransowi, że dla zbawienia ludzi musi ponieść wiele wyrzeczeń i podjąć liczne wyzwania²⁹. Jednocześnie manipularz jest również zna-

²¹ Niektórzy widzą nawet w *cingulum* symbol gotowości do odbycia drogi do pełni eschatycznej. Por. W. Schenk, *Cingulum*, w: R. Łukaszyk, L. Bieńkowski, F. Gryglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 3, Lublin 1989, kol. 493.

²² Zob. *Cingulum – pasek*, w: B. Nadolski, *Leksykon symboli liturgicznych*, s. 104.

²³ Zob. *Cingulum*, w: B. Nadolski, *Leksykon liturgii*, s. 261.

²⁴ Zob. Cz. Krakowiak, *Manipularz*, w: S. Wilk, E. Ziemann (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 11, Lublin 2006, kol. 1163.

²⁵ Zdrobniła forma od łac. *mappa* (chusta, serwetka).

²⁶ Zob. *Manipularz*, w: R. Berger, *Mały słownik liturgiczny*, Poznań 1990, s. 85.

²⁷ Zob. *Manipularz*, w: B. Nadolski, *Leksykon symboli liturgicznych*, s. 182.

²⁸ Zob. *Manipularz*, w: B. Nadolski, *Leksykon liturgii*, s. 872.

²⁹ Zob. J.L. Łunkiewicz, *Wykład obrzędów i religijnych zwyczajów rzymsko-katolickiego Kościoła, ze względu na ich duchowe znaczenie*, Wilno 1854, s. 403.

kiem żniw, które w kapłanie powinny powodować radość³⁰. W interpretacjach nawiązujących do osoby Jezusa widzi się w manipularzu chustę, którą Chrystus ocierał skrwawione oblicze³¹, albo powrozy, którymi Go związano³².

1.5. Stula

Jest to długa wstęga zakładana przez biskupów i kapłanów na szyję, a przez diakonów na lewe ramię. Nazwa wywodzi się od łac. *stola* (długa szata). Tym terminem określano strój noszony w Grecji przez kobiety i mężczyzn, a w Rzymie przez same kobiety³³. W Wulgacie *stola* występuje jako określenie wyjątkowego rodzaju szaty³⁴. Drugim często używanym terminem na oznaczenie stuli jest wyraz *orarion*. Nazwa *orarion* jest charakterystyczna dla tradycji wschodniej³⁵.

Wśród badaczy panują znaczne rozbieżności odnośnie do ustalenia pochodzenia tej szaty liturgicznej. Według jednej z hipotez pierwowzorem stuli była chusta nakładana podczas modlitwy przez chrześcijan na wzór żydowski³⁶. Ta propozycja tłumaczyłaby określenie *orarion* (od łac. *orare* – modlić się). Część badaczy za pierwowzór stuli uznaje natomiast szatę zakładaną podczas posiłku na szyję w celu wycierania o nią ust³⁷. Inni z kolei optują za tuniką (łac. *stola*) zdobioną z przodu dwoma pasami zwanymi *clavi*³⁸. Zwolennicy tego rozwiązania wskazują, że stopniowe ozdabianie owych wstęg, a więc, co za tym idzie, i podnoszenie ich ceny, sprawiało, iż zaczęto uznawać je za przedmiot o znacznej wartości. A z czasem określenia, które wcześniej odnosiło się do całej szaty, zaczęto używać na oznaczenie tylko tych ozdobnych pasów³⁹.

³⁰ Często w tym kontekście odwoływano się do Ps 126,6. Zob. *Manipularz*, w: B. Nadolski, *Leksykon symboli liturgicznych*, s. 182.

³¹ Zob. P. Paliński, *Liturgia katolicka*, s. 81.

³² Zob. A.J. Nowowiejski, *Wykład liturgii*, s. 192.

³³ Zob. M. Konieczny, *Stula*, w: E. Giglewicz (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 18, Lublin 2013, kol. 1093.

³⁴ Zob. J. Superson, *Stola – orarium – stula: pierwsze tysiąclecie Kościoła*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 63 (2010), nr 2, s. 166.

³⁵ Zob. E. Mateja, *Znaczenie szat w liturgii*, w: W. Świerżawski, *Fundamentalne rzeczywistości liturgii*, *Mysterium Christi* 1, Kraków 2012, s. 305.

³⁶ Zob. J. Superson, *Historia stuli*, Kraków 2011, s. 16.

³⁷ W takim przypadku termin *orarion* pochodziłby od łac. *os* (gen. sg. *oris*) *ors*, *oris* oznaczającego usta.

³⁸ Zob. A. J. Nowowiejski, *Wykład liturgii*, s. 192.

³⁹ Warto nadmienić, że pojawiają się także próby dopatrywania się pierwowzoru stuli w *mappie*, chuście noszonej na ręce podczas posługi diakona. Propozycja ta jest o tyle ciekawa, że tłumaczyłaby zachowany po dziś dzień w tradycji wschodniej zwyczaj trzymania *orarionu* przez diakona w lewej ręce podczas modlitw. Zob. K. Konecki, *Pochodzenie i rozwój szat*, s. 75.

Stulę postrzega się jako symbol „ciężkiego jarzma” służby Bożej oraz pokory, z którą kapłan ten trud powinien przyjmować⁴⁰. Nakładanie zaś szaty przez biskupów i kapłanów na oba ramiona oznacza większą odpowiedzialność, jaka spoczywa na biskupach i kapłanach w głoszeniu Ewangelii niż na diakonach, którzy zakładają stulę jedynie na jedno (lewe) ramię. W średniowieczu, ze względu na bogate ozdabianie stuley, dopatrywano się w niej także symbolu niewinności utraconej przez ludzi wskutek popełnionego w raju grzechu pierworodnego, a przywróconej dzięki zwycięstwu Chrystusa nad szatanem, które dokonało się na Golgocie⁴¹. Ponadto dwa opadające pasy uważano za symbol cnót roztropności i wstrzemięźliwości, które uzdalniają człowieka do odpowiedniego zachowania się zarówno w sytuacjach przyjaznych, jak i niesprzyjających⁴².

1.6. Ornat

Ornat jest rodzajem płaszcza zakrywającego inne elementy stroju liturgicznego kapłana. Określenie *ornat* nawiązuje do zwyczaju bogatego ozdabiania tej szaty (od łac. *ornare* – ozdabiać). Dawniejszymi określeniami ornatu są *penula* i *planeta*. Drugi z terminów odnosi się do stosowanego w ornacie kroju, który umożliwia swobodne obracanie tej szaty. Znano również słowo *casula* będące zdrobnieniem łac. rzeczownika *casa* (dom). Ta nazwa wskazywała, że ornat dla kapłana w czasie celebracji staje się swego rodzaju domem, gdyż zakrywa całe jego ciało. Pierwowzorem ornatu jest penula, czyli rodzaj płaszcza zakładanego przez podróżujących. Zaletą penuli, zwłaszcza wówczas, gdy była ona wyposażona w kaptur, było to, że zakrywała całe ciało podróżującego, dzięki czemu podróżujący był chroniony przed upałem, chłodem, deszczem, wiatrem itp. Penula doskonale spełniała swoją rolę ochronnego płaszcza, zwłaszcza w zimnych i wilgotnych katakumbach⁴³.

Symbolika ornatu była uzależniona od zmian, jakim podlegał zewnętrzny jego wygląd. Gdy kształt ornatu, przed reformą liturgiczną Soboru Watykańskiego II, przypominał dzwon, dopatrywano się w tej szacie symbolu Bożej miłości do człowieka, która całego go okrywa i wyznacza szlaki jego życia⁴⁴. Rozdzielenie – po reformie liturgicznej – ornatu na dwie części pogłębiło jeszcze tę symbolikę. Liturgiści w przedniej połowie

⁴⁰ Zob. *Stula*, w: B. Nadolski, *Leksykon liturgii*, s. 1478; W. Głowa, *Służba Boża*, s.133.

⁴¹ Zob. P. Paliński, *Liturgia katolicka*, s. 81.

⁴² Zob. J. Superson, *Historia stuley*, s. 46, 48–49. Niekiedy w odniesieniu do stuley przywołuje się również tekst z 2 Kor 6,7.

⁴³ Zob. *Ornat*, w: B. Nadolski, *Leksykon symboli liturgicznych*, s. 210.

⁴⁴ Ze względu na tę symbolikę tłumaczy się używanie ornatu tylko podczas mszy – ta szata powinna być noszona jedynie przed ołtarzem, który jest źródłem miłości.

szaty dopatrują się symbolu miłości Boga do człowieka, a w tylnej – człowieka do Boga⁴⁵. Wskazuje się także, że ornat jest symbolem ciężaru i jarzma, które kapłan nosi w służbie Bogu, Kościołowi i ludziom⁴⁶. Z kolei w określeniu ornatu mianem *planeta* dopatrywano się, że ornat symbolizuje cały kosmos, co było równoznaczne z nakładaniem na kapłana obowiązku otaczania modlitwą całego wszechświata⁴⁷. Wreszcie, w interpretacji pasyjnej, wskazywano, że ornat symbolizuje tunikę, którą Chrystus był odziany podczas Ostatniej Wieczerzy i w czasie swojego procesu⁴⁸.

2. Wielopłaszczyznowość symboliki szat liturgicznych

Na podstawie przeprowadzonej analizy symboliki szat liturgicznych można zauważyć dwie główne płaszczyzny interpretacji obrazu osoby kapłana celebrującego mszę świętą. Z jednej strony zwraca się uwagę na moralny aspekt życia celebransa, z drugiej zaś postrzega się go jako działającego *in persona Christi* (symbolika chrystologiczna)⁴⁹. Dostrzec też można, że szaty liturgiczne jednocześnie symbolizują trud kapłana oraz wsparcie Boże, jakiego on doświadcza w dziele głoszenia Ewangelii.

I tak, można powiedzieć, że czystość i niewinność jawią się jako konieczne moralne charakterystyki kapłana celebrującego Eucharystię. Pierwszą symbolizuje alba, drugą zaś – stula. Dalej, wstrzeźliwość, symbolizowana przez cingulum, przedstawia się jako istotna rysa moralnej kondycji kapłana. Ponadto celebrans, przepasany cingulum, to osoba zawsze gotowa do sprawowania liturgii. Natomiast stula zawieszona na obu ramionach kapłana wskazuje na jego pokorę wobec świętych tajemnic, przed jakimi stoi. Wreszcie ornat przypomina, że celebrowanie mszy świętej ma być sprawowane w duchu miłości wobec Boga i ludzi.

Noszone przez kapłana w trakcie sprawowania Eucharystii szaty wskazują również, że msza święta jest uobecnieniem złożonej przez Chrystusa Ofiary, a celebrans sprawuje Eucharystię w Jego Imieniu i w Jego Osobie⁵⁰. Ścisłość i nierozzerwalność związku celebransa z Chrystusem podkreślają skrępowanie pierwszego powrozami (cingulum), będącymi symbolem skrępowania Jezusa podczas procesu, noszenie przez

⁴⁵ Zob. T. Szwagrzyk, *Ornat i jego symbolika*, Msza Święta 45 (1960), 9, s. 1–4.

⁴⁶ Zob. W. Pałęcki, *Ornat*, w: S. Wilk (red.), *Encyklopedia katolicka*, t. 14, Lublin 2010, kol. 821–822.

⁴⁷ Zob. *Ornat*, w: B. Nadolski, *Leksykon symboli liturgicznych*, s. 210.

⁴⁸ Zob. Z. Wit, *Czy rozumiem liturgię Kościoła? Miniprzewodnik po znakach i symbolach w liturgii*, Częstochowa 2005, s. 85.

⁴⁹ Por. T. Sinka, *Symbole liturgiczne*, s. 15.

⁵⁰ Czyli z tym etapem w życiu Jezusa, gdy aspekt ofiarny został najmocniej podkreślony.

celebransa chusty (humerał), która symbolizuje chustę wykorzystaną w czasie biczowania Chrystusa, a także kawałek materiału, symbolizujący tkaninę, którą otarto Jezusowi krew w czasie Jego Męki, służący kapłanowi do ocierania potu (manipularz). Kapłan w trakcie sprawowania mszy świętej jest również odziany w ornat i albę, które symbolizują tunikę i szaty noszone przez Jezusa w czasie procesu.

Szaty liturgiczne wskazują również na trud ponoszony przez kapłana w służbie Ewangelii. Celebrans ubiera przecież stulę i ornat, które symbolizują jarzmo i ciężar⁵¹. Manipularz z kolei symbolizuje gotowość kapłana do ponoszenia koniecznych wyrzeczeń i podejmowania wyzwań, jakie niesie ewangelizacja świata.

Szaty liturgiczne zwracają też uwagę, że kapłan nie jest przez Boga pozostawiony samemu sobie. Bóg wspiera go bowiem w jego pracy, co oznacza cingulum, udziela mu siły, symbolizowanej przez humerał, potrzebnej do odprawienia mszy świętej, a także wyposaża kapłana w niezbędny w dziele ewangelizacji oręż, który symbolizuje stulą.

Nie bez znaczenia jest również kolejność ubierania przez celebransa poszczególnych szat liturgicznych. Nakładanie przez kapłana w pierw manipularza jest oznaką posiadania przez celebransa mocy wypływających ze święceń subdiakonatu⁵². Dalej, przepasywanie się stulą na piersi wskazuje na przyjęcie przez kapłana święceń diakonatu. Wreszcie nałożenie ornatu świadczy, że kapłan przyjął święcenia prezbiteratu. Kolejność ubierania tych szat ukazuje zatem poszczególne stopnie hierarchii kościelnej.

3. Konkluzje

Szaty liturgiczne mają wielopłaszczyznową symbolikę. Przy czym, co w świetle powyższych rozważań można zauważyć, poszczególne płaszczyzny nie wykluczają się, ale wzajemnie się dopełniają. Równocześnie bowiem ubiór celebransa należy odnieść do moralnego aspektu życia kapłana, jego działanie *in persona Christi*, jak i Bożego wsparcia, którego celebrans doświadcza. Co więcej, szaty, a zwłaszcza kolejność ich nakładania, symbolizują „drogę”, jaką kapłana przebył aż osiągnął odpowiednią predyspozycję do uobecnienia Ofiary *in persona Christi*.

⁵¹ Motyw trudu ponoszonego dla Boga podczas celebracji mszy jest bardziej wyraźny podczas celebracji Eucharystii w nadzwyczajnej formie rytu rzymskiego. Przyczyniają się do tego bardzo szczegółowe rubryki mszalne i konieczność znajomości wielu tekstów po łacinie.

⁵² Dawniej w Kościele katolickim obrządku rzymskiego istniało osiem stopni sakramentu święceń, które dzieliły się na tzw. święcenia niższe (ostiarusz, lektor, egzorcysta, akolita) oraz wyższe (subdiakon, diakon, prezbiter, biskup).

Należy też podnieść uwagę, że dzięki bogactwu symboliki szat liturgicznych wierni uczestniczący w ofierze eucharystycznej mają możliwość skierowania swoich myśli ku Bogu zarówno w aspekcie ich własnego rozwoju moralnego, jak i uświadomienia sobie, co w czasie mszy świętej się dokonuje, tzn. że uobecnia się w jej trakcie Ofiara Chrystusa.

Wydaje się, że interesującym przedmiotem innych badań mogłaby być wielopłaszczyznowość symboliki liturgicznych szat biskupich w nadzwyczajnej formie rytu rzymskiego. Można się spodziewać, że tego rodzaju analizy pozwolą głębiej pojąć, kim jest i jaką rolę w Kościele pełni biskup. Wspomniane możliwe analizy powinny się oprzeć na powyższych ustaleniach, gdyż opisane powyżej szaty liturgiczne, nakładane przez prezbiterów, są częścią liturgicznego ubioru biskupa podczas sprawowania mszy pontyfikalnych.

JAK POSTRZEGANY JEST KAPŁAN PAŃSKI? OBRAZ CELEBRANSA NA PODSTAWIE SYMBOLIKI SZAT LITURGICZNYCH

(STRESZCZENIE)

Celem niniejszego opracowania jest ukazanie wielopłaszczyznowości symboliki szat liturgicznych ubieranych przez kapłana do sprawowania mszy świętej. Analizowana jest symbolika poszczególnych elementów stroju liturgicznego kapłana celebrującego mszę świętą w tzw. nadzwyczajnej formie rytu rzymskiego, ponieważ w rycie tym ze względu na większą ilość nakładanych elementów stroju liturgicznego zawarta jest bogatsza symbolika. Okazuje się, że symbolika poszczególnych szat liturgicznych ma wspólne podłoże znaczeniowe. Można zauważyć dwie główne płaszczyzny symboliki szat mszalnych. Pierwsza odnosi się do moralnego aspektu ludzkiego życia, gdyż wskazuje istotne charakterystyki celebransa Eucharystii. Druga zaś ma charakter chrystologiczny, ponieważ ukazuje kapłana jako „drugiego Chrystusa”, a więc tego, kto uobecnia Ofiarę Jezusa.

HOW THE PRIEST IS NOTICED? PRIEST'S IMAGE ACCORDING TO SYMBOLISM OF LITURGICAL VESTMENTS

(SUMMARY)

The main purpose of this paper is finding the answer to the question of how the priest who celebrates the Holy Mass is noticed according to symbolism of liturgical vestments which he wears. The method used in these researches is analysis of liturgical vestments symbolism which is ascribed to a particular garment. Thanks to finding the meaning of liturgical vestments it is possible to point out the common symbolism.

These researches rely on garments which are used during the Tridentine Mass because in this kind of liturgy there are more vestments so there is richer symbolism. On the basis of analysis it can be claimed that there are two main directions. The first one is moral direction, the second one is Christology direction.